

MKB

TÉKET TEREMTÜNK

MKB

ŐSÉG, KÉNYELEM, BIZTONSÁG BANKJA

MKB TeleBANKár: (06-40) 333-666, www.mkb.hu

1450 Ft

Wineries: Pannonhalma CZIGÁNY-TÓTH-PAPP · Tarcal FERENC SALAMIN · Pécs BÁLINT BACHMANN · Balatonlelle KALMÁR-ZSUFFA · Villány KOVÁCS-GÖBÖLYÖS, O. VICZENCZ, A. LŐRINCZ, CZINEGE-ALECKER, F. HEIMANN · Plans: IMRE MAKOVECZ, DEZSŐ EKLER, TAMÁS NAGY, PÉTER SUGÁR · Granaty GÁBOR REISCHL · Mád BENKŐ - WIRTH · New York projekt AGNES DENES

Czigány-Tóth-Papp Salamin Ferenc Bachmann Bálint Kalmár-Zsuffa Reischl Gábor

RÉGI-ÚJ MAGYAR ÉPÍTŐMŰVÉSZET 2005 | 2 HUNGARIAN ARCHITECTURE

+mell. 7

RÉGI-ÚJ magyar építőművészet

Hungarian Architecture

A Magyar Építőművészek Szövetségének kulturális folyóirata

DEZO/ÉPO

2005 | 2

Építészet és borászat – tematikus lapszám

Pincészetek: Pannonhalma CZIGÁNY-TÓTH-PAPP · Tarcal SALAMIN FERENC · Pécs BACHMANN BÁLINT · Balatonlelle KALMÁR-ZSUFFA · Villány KOVÁCS-GÖBÖLYÖS, VICZENCZ O., LŐRINCZ A., CZINEGE-ALECKER, HEIMANN F. · Tervek: MAKOVECZ IMRE, EKLER DEZSŐ, NAGY TAMÁS, SUGÁR PÉTER · Magtár: REISCHL GÁBOR · Mád BENKŐ-WIRTH · New York-projekt AGNES DENES

A RÉGI-ÚJ MAGYAR ÉPÍTŐMŰVÉSZET
2005/2. TEMATIKUS SZÁMA ELÉ –
FOREWORD

PÁHOLY · LODGE

- 3 Szakrális derű. A Pannonhalmi
Apátsági Pincészet épületeiről
– Szabó Levente
Sacred Joy. On the Buildings of the
Winery of the Pannonhalma Abbey
– Levente Szabó
- 9 Regionális montázs. Tarcal, Majoros
borászat – Gerle János
A Regional Montage. Tarcal, Majoros
Winery – János Gerle

DESIGN

- 15 Urbánus közegben. Borospince a pécsi
várfal oldalában – Getto Katalin
In Urbane Setting. Cellar in the Castle
Wall of Pécs – Katalin Getto

CSARNOK · HALL

- 19 Villányi ó-új borászat. Nagy-
és családibirtokok pincészetei
– Erhardt Gábor
Old-New Wineries in Villány
– Gábor Erhardt
- 28 Sigillum Loliense. Konyári pincészet,
Balatonlelle – Sulyok Miklós
Sigillum Loliense. Konyári Winery, Bala-
tonlelle – Miklós Sulyok
- 30 Bor-Márka-céger. A Törley Rt. Szegi
pincészete – Okrutay Miklós
Wine-Brand-Signboard: Szegi Winery of
Törley Rt. – Miklós Okrutay
- 32 Szent Donát pince, borház, Csopak –
Horváth Balázs
St. Donatus Cellar and Winery, Csopak –
Balázs Horváth
- 34 Pap László szekszárdi Vesztergombi
borászatához – Bártfai Szabó Gábor
On the Vesztergombi Winery of
Pap László – Gábor Bártfai Szabó
- 36 Talált házak Tokaj-Hegyalján – Kovács
Ábel
Houses trouvée in Tokaj-Hegyalja
– Ábel Kovács

HISTÓRIA · HISTORY

- 39 Mádi csoda-féle. A zsinagóga megújítá-
sa – Szegő György
Somewhat Wonder in Mád: Synagogue
Renewed – György Szegő
- 41 Az kádárokról. Szakmatörténeti leírás –
Kovács Ágnes
On Coopers: A History of Profession –
Ágnes Kovács

TERVEK · PLANS

- 43 Makovecz Imre: Siklós, borfeldolgozó.
Szubjektív gondolatok a siklósi borá-
szat tervéhez – Török Ádám

- Imre Makovecz, Siklós Winery
– Ádám Török
- 44 Kreinbacher Birtok Somlóhegy. Borá-
szat, kecskesajt üzem, szálloda és kon-
ferenciaközpont, 2004 – Sz. Gy., E. D.
Plans for Kreinbacher Farm – Gy. Sz., D. E.
- 46 A Malatinszky Borászat terve
– Nagy Tamás
Plan for Malatinszky Winery
– Tamás Nagy
- 48 Monarchia Château és Borászat, pálya-
mű – Haba Péter
Monarchy Château and Winery
– Péter Haba

ÖKOTÁR · ECO-STORE

- 50 Volt egyszer egy borvidék. Épített örök-
ség és természetközeli élőhely együt-
tes védelmének kísérlete a Zsámbéki-
medencében – Kárpáti Timea
Once Upon a Time... Built and Natural
Heritage in Zsámbék – Timea Kárpáti
- 52 Körforgás – Csontos Györgyi
Circulation – Györgyi Csontos

PASSZÁZS · PASSAGE

- 54 A búzamezők filozófiája. Agnes Denes
New York-i projektjéről – Haba Péter
Philosophy of Wheatfields. Agnes Denes's
Project in New York – Péter Haba
- 56 „Belső” építészet. Németh Ágnes kiállí-
tása – Csavarga Rózsa
Inner design. Ágnes Németh Exhibiton –
Rózsa Csavarga
- 57 Reményik Sándor emlékkiállítás – Götz
Eszter
In Memoriam Sándor Reményik
– Eszter Götz
- 58 Château Romanin. A templomosok pinc-
észete – G.E.
Château Romanin: Winery of the Order of
Templates – E. G.
- 59 Város-Rész-Kép. Vizuális antropológia
a Néprajzi Múzeumban
– Kállai Fruzsina
City, Part, Picture – Fruzsina Kállai
- 60 Pince-tárlat. Érmelléki borpincék épített
öröksége (vizuális monográfia). Sófalvi
István nagyváradi fotóművész kiállítása
– dzs
Exhibition in Cellars: István Sófalvi – dzs
- 62 Pannónia szőlőskertje. Monostori szőlő-
és borkultúra Pannonhalmán
– Orbán György
Pannon Winery – György Orbán

HÍDFŐ · BRIDGE-HEAD

- 63 Borászat a magtárban
– Falb Anita, Koris János
Winery in a Barn
– Anita Falb, János Koris

KILÁTÓ · VIEW

www.magyaepitomuveszet.hu

Megújult tartalommal várja Önt a Magyar Építőművészet honlapja!

A weboldal tartalmából:

- Hornyik Sándor: •A vizuális kultúra genealógiájához
•Magyar nyelvű irodalom a vizuális kultúráról
- Ébli Gábor: •A múzeum mint display – Múzeumok
a Visual Studies felől

MÁS MINT EDDIG! KATTINTSON RÁ!

www.m-e-m.hu

Szabó Levente

Szakrális derű

A Pannonhalmi Apátsági Pincészet épületeiről

Gál Tibor borász emlékének

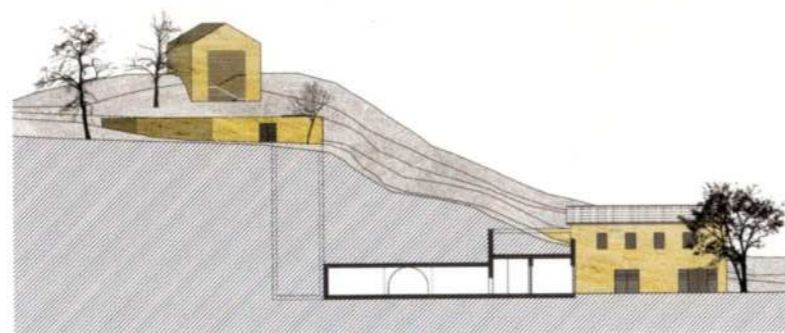

Rajnai rizling. Sauvignon blanc. Fűszeres tramini. Olaszrizling. Ezerjő. Sárfehér. Chardonnay. Pinot blanc. Pinot noir. Merlot. Cabernet franc. No meg a 2003-as Tricollis Cuvée üde íze, mely még élénk emlék. Ha igaz is, hogy olyan a ház, amilyen a bor, vagy a bor hasonlatos az épülethez, melyben készítik, érlelik, ha e pannonhalmi fehérbortól való elbűvöltségünk össze is mosódik az épületegyüttes fölött való örömmel (márpedig), akkor sem feledhetjük a borászat itteni újjáélesztésében tevékeny szerepet vállaló Gál Tibor gondolatát, aki szerint ahhoz, hogy egy borász véleményt tudjon mondani saját ültetvénye képességeiről, minimum hét esztendőre van szükség – s nem tévedünk nagyot, ha e szemérmes főntartást az épületekkel szemben is meghagyjuk. Mégis, az első „kortyról” való beszámoló talán legitim kritikus feladat.

Az a gyanúm (premisszám), hogy e ház borokhoz hasonlatos jóságának és szépségének lényegi magyarázatát valahol a vizsgált opus jelentéstartalmának szakrális rétegzettségében kell keresnünk.

SAKRALITÁS vagy teatralitás? A borászat hármastagolódású épületegyüttese, úgy tűnik, megtalálta helyét a Szent Márton-hegyen. A tervezők jól ismerték fel a hely szép törvényszerűségeit és szent hagyományait (nota bene: szellemét), amikor alkalmazkodtak a korábbi beépítések sajátosan hierarchikus világához. A főapátság monumentális épületei szellemi és fizikai értelemben is uralkodnak a környezet fölött, a kisugárzás hatása alól kár is lett volna kivonnia magát az új építéseknek. A „többi”, azaz a millenniumi kápolna, a Boldogasszony kápolna, de még a Jurcsik-féle kazánház is mind szoliter jelként erősítik a kialakult topográfiai és morfológiai erőteret. Szépen illeszkedik ebbe a közel harminc méteres szintkülönbséget áthidaló présház-kút-pince hármastagolódású megvalósítás. Az épített környezet funkcionalitásának és szakralitásának hatása alól sem a tervezők, sem a ház nem vonhatta ki magát: egyfelől apátsági borászatról van szó, mely szóösszetételt hallva azonnal peregnék előttünk a szerzetesi élet mindennapjait illusztráló képsorok, másfelől ha a bor kapcsán elmélkedünk, fölösleges is idéznünk, elég említenünk Hamvas Béla nevét, s máris szentencia-szerűen elevenednek meg bennünk vonatko-

zó mondatai. Mégis, a borászat együtteséhez távolból közelítve nem tűnt megokolhatatlannak az érzés, hogy valamiféle teatralitásról is szó van itt. Adva van már a legelején a hármastagolódású présház, mint kvázi présház a szőlő fogadására, a feldolgozás első lépéseire, a kút, mint a szintkülönbséget áthidaló technológiai és közlekedési tér, valamint a pince, mely részben tényleg pince, részben kiegészül a hatalmas támfalak mögé bújtatott erjesztőtérrel és a ki-

BERUHÁZÓ / CLIENT
PANNONHALMI BENCÉS
FŐAPÁTSÁG, PANNONHALMI
BORHÁZ KFT.

ÉPÍTÉSZEK / ARCHITECTS
CZIGÁNY TAMÁS,
TÓTH GYÖRGYI, PAPP RÓBERT –
CZITA ÉPÍTÉSZIRODA KFT.

GÉPÉSZET / PLUMBING
GYURKOVICS ZOLTÁN –
KONDICAD MÉRNÖKIRODA KFT.

ELEKTROMOS TERVEZÉS / ELECTRICAL
PLANNING
HORNUNG PÁL –
KONDIVILL MÉRNÖKIRODA KFT.

SZERKEZET TERVEZŐK / STRUCTURE
BÖRZSEI TAMÁS, TILAI JÁNOS –
BS TEKTON KFT.

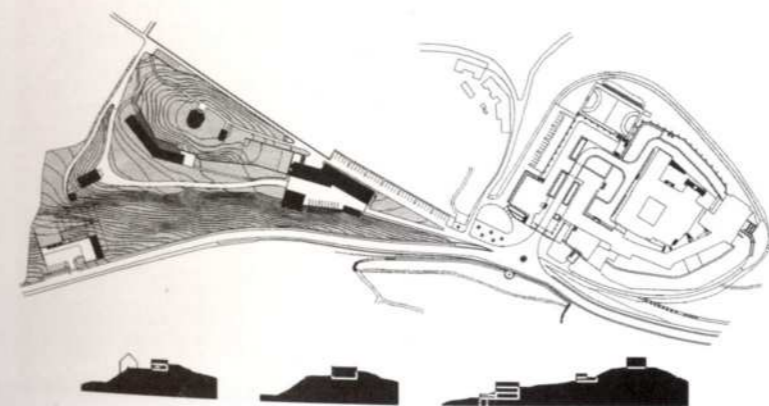
KERT- ÉS KÖRNYEZETTERVEZÉS /
LANDSCAPE
HENCZ HELGA, GRÓF ANDRÁS

KOVÁCSOLTVAS KILINCSEK, VASALATOK /
IRON WORKS
SEREGI GYÖRGY, IFJ. PAPP PÁL

GENERÁL KIVITELEZŐ / MAIN CONTRACTOR
INTEGRÁL-H RT.

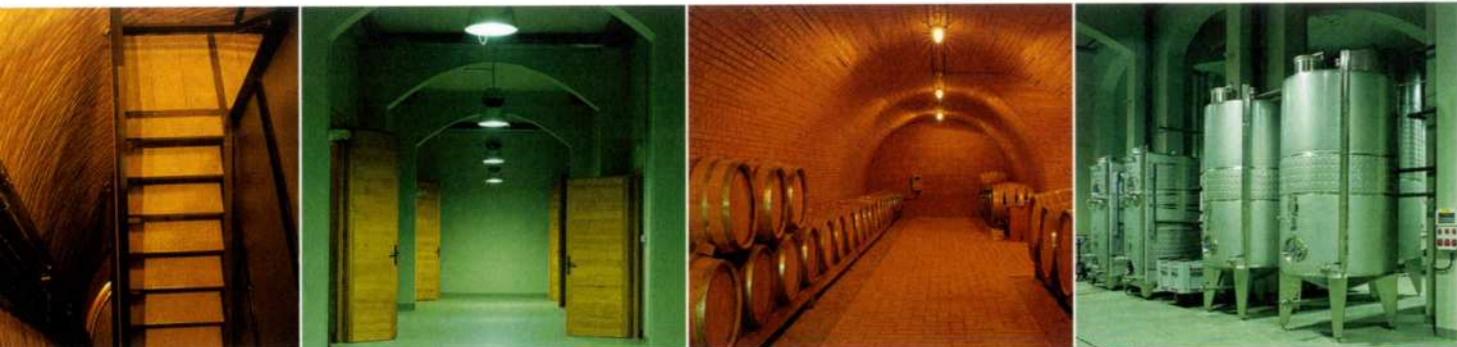

szolgáló épülettel. Didaktikus, narratív, és a koncepciót első pillantásra érthetővé tevő felvetés valósult meg itt. Nyilvánvaló, hogy ha tényleg présház, tényleg kút és tényleg „csak” pince épült volna, akkor a színpadiasság kérdése nem lenne releváns. Itt azonban szükségképpen az archetipusoknak valamiféle nagyítása történt (ad notam E. D.), legalábbis ami a présházat és a kútat illeti. A présház monumentális, négyszintes tömege az elemi házformára utal, de homogén minimalista formálása jóval nagyobb annál, hatása, ereje vetekszik a millenniumi kápolnáéval. A kút sem szokványos falusi kút juttat eszünkbe, hanem sokkal inkább a körkörös bejárható nagyméretű kutak, így például az 1500-as években VII. Kelemen pápa által építtetett orvietói példa téri erejét idézi meg. Ráadásul, ha kellő távolságból nézzük a domboldal beépítését, s feltételezzük, hogy néhány (hét) év múlva az erdőszél benővi az egyes új épületelemek közötti területet, akkor a tervezői szándék sajátos land-art projektként is értelmezhető. Mindez tehát kétségtelenül jelen van, azonban pont e hét (sok) éves távlatot magunk elé képzelve tűnik úgy, hogy majdan jóval inkább szétválhatnak az egyes elemek:

a ház és a kút a hegy többi épületéhez hasonló jeleké lesznek, az útmenti támfal-épület pedig kivonja magát a főapátság fentebb vázolt erőteréből (ahogy azt a tervezők új, tudatosan eltérő anyaghasználatú, de hasonló megformálású kiszolgáló épületei még határozottabban teszik pár tíz méterrel arrébb).

Az épületegyüttesben járva szakrális konnotációk sora merülhet föl a szemlélőben. Különben is, olyan a belső tér, mint valamely időtlen, zömében földalatti mérnöki-természeti képződmény, melybe a funkció és tárgyi bizonyítékai (a több méter magas, valószerűtlen méretű koracél tartályok, a tölgyfahordók, a palackok) utólag költöztek be, a gépészeti vezetékek keresetlen őszinteséggel úgyszintén, a kút lépcső- és liftmagja pedig egyenesen olyan, mintha valamely precíz mérnöki kéz szerkesztette volna bele a már réges-rég meglévő formába, s hasonló érzés fogja el az embert a présház földemeit, acélgerendáit és lépcsőit szemlélve is. Ezek a helyes és tudatos tervezői döntések, hangsúlyok adják a tér, a terek erejét, s az időtlenség érzetét keltve kicsit szakrális jellegét is. Elemeiben szemlélve a térsort, mely dramaturgiai és technológiai is a présház előtti kis térséggel kezdődik, bejárása főnről lefelé „szokásos”, mintha egy szakrális építészeti tereket demonstráló kvázi-múzeumban lennénk. A présház hegy felőli oldala, falak és tető homogén körhúja a robusztus elötetővel valamely erdei ravatalozót idéz, a présházban – a szintbeli megosztások ellenére is – egyhajós, ősi templomra asszociálhatunk, a kút a pincével az ókeresztény katakombák világát eleveníti meg, az erjesztőtartályok terme pedig egy kéthajós csarnok-templom benyomását kelti. A téri szituációk egymásutánisága olyan meghökkentően változó, tágasság és szűkösség, kis és nagy belmagasságú terek olyan pulzáló gyorsasággal kísérik az együttest bejáró vándort, hogy mindegyik rész-tér ereje még inkább fölerősödik e meghökkentő igenis-nemis linearitást ér-

zékelnék. A belső tehát jelentős mértékben függetlenedik a külső környezet erőterétől (ennek persze a földalatti pozíció is az oka), és kortalanabb, meglehetősen sajátos erőteret teremt magának. És ez a magyarázata annak, hogy a terek elbírák még a finoman historizáló gesztusokat is: a szegmensíves gerendákat, a bejárat boltíves vagy az üzlettér dongamennyezetes megformálását.

Az érzékelés, az érzékiség szentsége nagyon is jelen van a vizsgált együttesben. A borkultúra fogalmát két egymástól nagyon távoli végpont keretezi: a spektrum a dionüszoszi mámor és a misebor misztériuma között feszül, mégis mindkettő az érzékelésre, mint az evilági örömökre, vagy épp, mint az isteni jelenvalóság tényére alapul. Az épületbelsőben a glettel-festett nyersbeton és a téglalaboztat, valamint a kút téglalaboritása a meghatározó közeg, s a bekerült további anyagok csak kiegészítik: ellenpontozzák vagy felerősítik azok alapátását. A faajtók, s az egyedi kovácsoltvas kilincsek tapintása, a fahordók testközeli jelenléte finom kontrasztot képez, és így a befogadó szempontjából valószínűleg erős absztrakciókat hirtelen érthetővé és megfelfejthetővé teszi. Az acéllépcsők, acélgerendák és a tartályok hideg világa pedig érintetlenül hagyja az alapformákat, azok erejét nem gyengíti, hanem erősíti. Az épületkülső anyaghasználata sokkal finomabb distinkciókon alapul. A teljes ház a harasztos bányából származó süttői mészkőruhát kapott. Ez a burkolat, mint bőr (skin) néhány centis homogenizáló kéreg, s a hely meglévő identitásképző épületeit tekintve független is környezetétől. Ráerősít a formális időtlenségére, kifejezi az abból eredő szakralitást. A három egység eltérő megmunkáltságú mészkővel borított: a préház zárt fugával rakott csiszolt kőlapokkal, a kút pereme és támfala durva felületű, de kis kövelemből épített fal, míg az útmenti épületrészek kézzel egyelt kőtáblákkal borítottak. E hármas tagolásban nincs is semmi meglepő, hiszen megfelelnek az alapkonceptió-

nak: a támfal és a kút durvább burkolata erősíti azok műtárgy jellegét, míg a préház sima felülete annak elvontabb, absztraktabb hatását akkumulálja. Mégis, majdnem hiányérzetet okoz a megtervezettség és spontaneitás friss pannonhalmi aránya. A formálás elvont jellege, az együttes minimalista törekvései óhatatlanul a svájci „nagyok” kéréseket részletképzését követelik. Talán kicsit lehetett volna engedni a megtervezettségéből, ahogy ez a telepítés tervezetén spontán jellegéből is következett volna. Az építészeti mű egy-két jelentésrétegében a spontán és tervezett elegye mindenestre tökéletesre sikerült. A pincék téglalaboztatának egyenletlensége, helyenként fegyelméletlensége, s még inkább a kézzel hegyeselt kőtáblák minden egyes eleme mesél: nincs két egyforma, árulkodik megmunkálójának habitusáról, hangulatáról, igényességéről, lelkéről. Létrejön az, ami a mai építési technológiák mellett nem könnyen: az építési tevékenység szakralis eredete láthatóvá, kézzelfoghatóvá válik. Nem hibaként vagy eltérésként, hanem az emberi teremtés lenyomataként.

Az új pannonhalmi borászat – emelve kritikusi kalapomat a tervezők: Czigány Tamás, Tóth Györgyi és Papp Róbert előtt – természetes és derűs hatású épülethez hasonló benyomást kelte. Szakralis rétegzettségű súlyos elemekből, mély jelentéstartalmakból áll össze, az együttes hatás mégsem komor, hanem friss, és gyanítom, hogy az ígéretes „ültetvény” a hetedik évfordulón is ugyanezen derűtől sugárzik majd.

Levente Szabó

Sacred Joy

On the Buildings of the Winery of the Pannonhalma Abbey

In memory of Tibor Gál viticulturist

SACREDNESS or theatricality? Housed in a three-fold complex, the winery in Pannonhalma seems to have found its niche on St. Martin's Hill. Designers recognized the nice regularities and sacred traditions of the location, which is shown in their ambition to adjust to the individual hierarchy of former developments on the site. Approaching the winery complex from afar, one cannot help having the seemingly unexplainable feeling that this project is also about some kind of theatricality. At the very beginning there is the prevailing triple concept: press-house, as a semi-press-house for receiving the grapes, the first steps of processing, the well as a space of technology and communication bridging over the differences in level, and the cellar which – in part at least – is a cellar indeed, partly completed by the fermentation area hidden behind large counterforts and the ancillary building. It is didactic and narrative as well, as a proposal rendering the concept comprehensible at the very first sight has been realized here.

Obviously, the issue of theatricality would not have any relevance here should there a genuine press-house, a genuine well and „only” a cellar have been built here. However, it is a kind of enlargement or development of the archetypes (ad notam Dezső Ekler) that has been accomplished in the project, at least as far as the press-house and the well is concerned. The monumental four-storey block of the press-house is a reference to the primary house design, yet its homogeneous and minimalist shaping proves to go far beyond that, its influence and power rival with those of the millenary chapel. Yet the well does not evoke

the traditional country well either: it is more similar to the large ones that used to be circumambulated, such as its counterpart built by Pope Clement VII in the 1500s in Orvieto with unique spatial effects. Moreover, when viewing the hillside

interpret the designer's ambition as an individual project of land-art. The components tend to get separated from one another in the long run with the house and the well turning into signs similar to other buildings of the hill area, whilst the road-

development from a favourable distance supposing that the forest shall take over the area between the new building sections in a few years' time, we may as well

side counterfort building is sure to withdraw itself from the field of force of the abbey as described above.

When inside the complex, the viewer may think of a whole range of sacred connotations. Besides, the interior seems as if it were a kind of timeless, predominantly underground engineering-natural creation, where function and the objects proving it moved in afterwards, just like the unaffected sincerity of the mechanic wires, whilst the core of the staircase and elevator of the well look like as if they had been drawn by a precise engineer hand and inserted in a structure existing for ages. One shall have a similar feeling when viewing the

